J. MÄNDMETS.

Koera süü.

Wana püss.

Kolmas trükk.

Ploompuu raamatukaupluse kirjastus.

1921

J. MÄNDMETS.

Koera süü.

Wana püss.

Kolmas trükk.

Ploompuu raamatukaupluse kirjastus.

W. Ehrenpreis'i trükk, Tallinnas.

Koera süü.

Selle koera nimi oli Sulli. Wõib olla, et see ta esialgne nimi ei olnudki, sest siia tallu ei toodud teda mitte koerapojana, keda pastlanõela wastu wahetatakse, waid ta tuli ise hulkuja koerana. See juhtus just sel ajal, kui talus koera ei olnud ja sellest see tuligi, et peremees ütles: „Ta wõib jääda, sest koerata on ikka õudne."

Wäga lahja ja nälginud loomana tuli ta tallu. Keha kattis inetu tokerdanud karw. Nähtawasti oli ühe ukse tagant teise taha käimine häwitanud kogu ta iseloomu nii kaugele, et ei julenud rõngas pidada sabagi. Wõis kohe aru saada, et ta õiget kaswatust ei olnud saanudki. Peale selle, kui jahulake nahka pandud, oleks ta tingimata pidanud tulema saba liputades peremehe ligi. Tema aga hiilis areldi eemale, kõrwad lontis.

Warsti saadi ka aru, et hulkuja koer sünnis ei ole nende ülesannete ja talituste jaoks, mis tale tööks anti.

Kord kutsuti teda ägedalt. Siga oli pääsenud kartulipõllule, kus ta ümber lükkas rohelised warred. Koer ässitati sea kallale.

Sullile oli see wäga paras juhtumine, sest ta tahtis ometi oma agarust näidata ja sel wiisil wõita lugupidamise. Ta kargas üle aia, jooksis sea juure

ja surus oma terawad hambad selle pehmesse turja nagu käsna.

Niisugune tubli töö tekitab hinge rõõmu ja uhkuse tunde.

Ülestõstetud peaga ja liputades saba läheneb koer peremehele.

Seal anti tale kaikaga tugew hoop mööda külge. Pistes põgenema ja alles tagasi waadates tänawa otsas nägi koer peremehe ülestõstetud ähwardawat rusikat:

„Koeraraisk — kisub looma lõhki!"

Koer langes koplis murule maoli ja lastes pead esimestele käppadele wajus ta mõttesse.

Aga koera mõistus ei suutnud kuidagi seda üles arwata, miks ta selle tubli teo eest, mida ta täitis haruldase südiduse ja agarusega sai niisuguse palga.

Mõni päew peale seda pääsis naabri wasikas üle mulgu kapsa-aeda. Wasikas on wäle ja kange-kaelne loom, ja nüüd jooksis ta tagaajajate ees pee-narde wahel ja sõtkus puruks noored kapsapead.

Nähes koera kutsus peremees teda ja ässitas wasika peale.

Kohe otsustas Sulli, meeles pidades minewa-kordset õpetust, seda asja täna hoopis teisiti teha. Ta jooksis wasika juure, ei wõtnud aga mitte temast kinni, olgugi, et ta ka siin oleks wõinud hambad kergesti wajutada lihha. Ja nüüd jooksid nad kahe-kesi üle kapsapeenarde weel suurema hooga puruks tallates õrnu kapsapäid.

Seal käis äkitselt kõwa hoop koerale wastu külge.

Peremees oli teda tabanud rusikasuuruse kiwiga.

Kisendades jooksis Sulli üle aia kopli.

„Koeranaru!" kuulis ta hüüdu ja weel teinegi kiwi lendas tale järele, mis õnneks aga ei tabanud.

Kui teda sellest ajast peale weel mõnikord loomade peale ässitati, siis laskis ta saba longu ja jooksis hoopis teise külge. Ta aimas ka, et nii just õige ei ole talitada, kuid selle peale oli ta kindel, et teda ei saada paisata rusikasuuruse kiwiga.

Ühe tarkuse oli ta kätte saanud pika mõtlemise järele: Oma naha päästmine on alati kõige mõnusam ja soowitawam.

Sellest ajast peale hakati tale andma hirmus wähe süüa. Aga oli sügisene aeg ja kuidagi ikka läbi sai. Ta läks õhtu hilja kartulipõllule ja korjas sealt tule äärest karjapoiste kartulikoori ja silgupäid. Wahest juhtus weel leidma lamba sisikonna, köögi juurest sea sõrgu ja muud, ja nii sai ikkagi hingepidet.

Talwe tulekuga muutus elu palju pahemaks. Iga päew sadas lund. See kattis maapinna paksu waibana, nii et kusagilt enam mitte midagi ei leidunud, millega wõimalik oleks kustuda nälga.

Aga siiski nälga ei lastud teda surra.

Kui ta tühja kõhuga lumehange otsas istus ja terawalt kibedat, läbilõikawat kirdetuult nuusutas, kas selles lõhna ei tunduks, millest mingit toidupoolist wõiks aimata, awati uks ja hüüti teda nimepidi.

See oli ümmardaja, kelle silmist paistis heldimus. Ta pani kapa ukse kõrwale ja kutsus teda sööma.

Alles siis, kui ümmardaja tuppa läks, astus Sulli kapa juure ja hakkas lakkuma.

See oli tema toidus. Weidi jahu riputatud leigesse wette, wististi juure lisatud pisut soola ja see pidi olema koerale küllalt hea.

Kui hea, kui halb see koeratoit ka on, seda ei olnud Sullil aegagi järele mõtelda. Aga niipea, kui kõht täis sai, tundis ta kuidas temas tõusis tänulik meel pererahwa wastu. Tahtes näidata, et see koeratoit temale ei ole antud mitte ilmaaegu, läks ta toa otsa lumehangele ja hakkas seal haukuma suure agarusega.

Tal oli tugew passi ja tenori waheline hääl, ja kui see tuli takistamatalt rinnast siis kuuldus ta õige kena. Naabri koer klähwis ka paar suutäit ja jooksis peagi tema poole.

„Miks sa täna õhtul nii wahwasti haugud?"

„See on minu saladus," ütles Sulli. „Seda ei wõi ma mitte ütelda, sest kõik külakoerad wõiksid saada targaks."

Kesköösel, kui kuu paistab läbi puie raagusoksade, tõmmates kõikuwaid musti jooni lumehangele ja igalpool liiguwad saladuslised warjud, tuli peremees wälja, hiilis weidi aega maja nurga tagant ja ässitas siis koera. Sulli kargas üles ja tehes paar tiiru ümber pika talumaja, nii et tuher lumi lendu tõustes täitis ta pikki karwu nagu jahutolmuga, jooksis siis weel kord aitade, kuuride ja laudagi taha, kust lehwis sõnnikuhais, ja heitis siis uuesti hangele maoli. Natukese aja pärast kääksus uks tasa roostetanud sagaril ja ühes tulejoaga käis kõwa püssipauk. Kerge, sinine suits rullus nagu hall puuwill mööda lund ja peenike, teraw püssirohu hais täitis külma, kristallselget kirdetuule õhku.

Pauk oli niiwõrd äkildane, et see tabas Sulli sõna pealt. Alles siis kui kõik küla koerad tõstsid häält, hakkas ta uuesti haukuma, esmalt ulumise laadiliselt inetult wenitades ja pärast suutäis haawalt, wäsimatalt, tüütawalt, ühetooniliselt, kuni homikuni.

Järgmisel päewal magas ta keldrilakas kopitanud õlgil. Ta wõis sinna pugeda ukse kõrwalt ärakistud laua kohalt.

Koera südametunnistus oli rahul. Eks olnud kuhjaga tasutud niisuguse ausa kohusetäitmisega jahujook.

Järgmisel õhtul oodates kaua aega ja wiimaks ära nähes, et teda hoopis unustatud, wõttis Sulli nõuks weel tugewamini tunnistust anda oma heatahtlikkusest. Niipea kui tuled kustutati, asus ta just peremehe magamisekambri akna alla, istus hangele ja hakkas wahwasti haukuma. Niiwiisi tahtis ta tuliseid süsi koguda nende pea peale, kes teda õhtul jätsid lakketa. Et aeg igawaks ei läheks, waatas ta üles heledasti paistwa kuu peale, ja pidades seda waenlaseks tundiski wiimaks wiha. Wõiski tõepoolest äritada, sest jättes tema haukumist hoopis tähelepanemata, waatas see sealt ülewalt kriimussilmil naeratades alla.

Oli wist poole öö aeg. Sulli kuulis kuidas uks kääksus roostetanud sogarail. Kuuldes samme teadis ta, et mööda aiaäärt läheneb inimene. Astugu ja nähku, kuidas ta oma kohust täidab ja kahetsegu.

Ärewuses muutus ta haukumine peaaegu inetuks, weniwaks ulumiseks.

Just siis, kui ta suu kõige kangemine käis, sai ta teibaga hoobi pähe. Ühtlasi riiwas teiwa ots ka kuu poole tõstetud nina.

Kisendades jooksis ta kõrwale, sest hoop sünnitas pöörast walu.

„Koeraraisk! Lõugab ööd otsa ilmaaegu. Ei lase magada."

Seisates nägi koer langewat tumedaid täppe walgele lumele.

See oli weri.

Istudes kogu öö hange otsas püüdis ta järele mõtelda, miks teda lööti.

Aga see, millest saab inimene üsna hõlpsasti aru, on koeramõistusele hoopis tume — jääb koguni äramõistmatakski.

Koer ei teadnud mitte, millal ta peab oma kohut täitma, millal mitte. Et pääseda ootamataist löökidest, hakkas ta hoolega hoiduma inimeste eest kõrwale. Lähedalt heinamaalt läbi käiwalt talweteelt otsis ta wärsket hobuserooja ja püüdis sellega kustutada pakitsewat nälga. Aga wali külm tegi rooja peagi kõwaks ja siis oli see weel kõwem kui kont.

Kord istus ta õhtu hilja eemal lumehange otsas. Kumaw eha heitis helki ta wesistesse rohelistesse silmadesse, millega ta ihaldawalt waatas wareseid, kes puie latwus tukkusid ja seal peites päid tiibade alla tuules kõikusid nagu takukoonlad Oleks ometi külm nii wali, et need seal ülewelt alla langeksid. Siis — saaks midagi süüa!

Seal jooksis naabri koer mööda hange ta juure.

„Su nägu on wäga kurb. Oled wist kangesti näljas?"

„See on meie, koerte, saatus," kõneles teine edasi. „Iseäranis talwel teeb nälg tuska, sest tühja kõhuga ei wõi magada. Aga wahest leidub raibet ja siis maitseb see liha wäga mõnus."

„Aga kas juhtub seda, et mõni loom kärwab?"

„Muidugi juhtub ja selle waral peawad paljudki koerad endil hinge sees. Ka praegu on taluniidul hobuseraibe, kahju et otsa lõpeb Ma olen sealt mõned kondid wedanud koju ja hoolega matnud lumme."

Jõudes raipe juure leidsid nad sealt juba kolm koera eest, kes waenulikult urisedes wastu wõtsid

uusi tulijaid. Olgugi, et liha oli juba lõppemas, aga ometi leidus teda niipalju, et nad oma kõhud wõisid täita. Paremate, pehmemate kohtade otsimisel näitasid koerad üksteisele läikiwaid walgeid hambaid.

„Näete, kuidas meile töö eest tasutakse," kõneles üks pika musta karwaga koer ja ta rohelised silmad lõid leekima sisemise pahanduse tules.

„Meie teeme tööd, aga selle eest tasutakse meile jahujuugaga, mis otse ajab tülgastuse peale. Ja peaks sedagi antama. Aga miks ei anta meile süüa? Kas teate seda ütelda?"

„Mina seda ei tea," tähendas kollase libeda karwaga koer kiskudes ägedasti külmetanud liha ja sealjuures wärisedes kõigest kehast.

„Kas sina midagi ei tea?" küsiti ühelt wanalt walgelapiliselt paksukarwaliselt koeralt, kes olles kõhuli näris kapja.

„Miks ma ei tea. Esiteks sellepärast, et me koerad oleme, ja teiseks, et me raipe kallal ju isegi kõhud täidame. Niikaua kui jääme rahule raipega, ei ole loota paremaid päewi."

„Aga meie wõime kärwata," tähendas üks halesüdamliselt.

Wana koer pühkis nina wastu lund ja wastas pilkawa naeratusega:

„Niikaua kuni koerapoega wõib wahetada pastlanõela wastu, ei tee koera surm kellegile meeletuska."

„Aga nälg ajab meid kuritööle."

„Mis kuritööd wõib koer teha? Sa murrad ehk lambatalle koplis wõi wõtad kuskil lauda taga kana heaks. Seda on mõned meie hulgast ka teinud. Aga kas teate, mis oli niisuguse teo palk?

„Noh?"

Neile pandi pael kaela ja tõmmati puuoksa. Ehk kui ka mitte seda, siis on mõnest tublist kaikahoobist küll kõikide halbade mõtete peletamiseks."

„Aga parem on siis juba surm kui niisugune elu."

„Seda olen ma ka ennemaltki kuulnud. Aga kui koer tõmmatakse oksa, siis jooksewad kõik külakoerad laiali. Meie, koerad, hindame oma wiletsat elu liiga kallilt ja sellest see tulebki, et meie ilmaski paremat ei wõida."

Kellegil ei olnud enam midagi ütelda ja nad ei julenud wanale koerale otsa waadata, kes nii tark oli ja kõiki asju näis tundwat põhjalikult.

„Aga mis meie siis peame tegema?" küsis keegi aralt.

„Sööme raibet edasi, ja kui see lõppenud, nälgime jälle. Wõib olla, lõpeb weel kusagil lammas wõi wasikas, ja siis ei tarwitse meil weel nälja pärast hulluks minna."

Warsti lõppes raibe, ja kui narukaupmees lõi kirwega kondid ühest lahti ja nad mässis roguskisse, tundus seal kohas lumes weel ainult raipehaisu.

Aga hais ei täida kellegi kõhtu.

Tulles ühel õhtul pikkamisi nõrgalt koju, tundis Sulli hirmsat piinasünnitawat nälga. Ta ruttas ukse kõrwale waatama, lootes leida kapast laket. Aga see oli tühi.

Toast walgus suitsuga segatud lõhna õue.

Heites kõhuli haaras ta suhu ärawisatud raagnahkse pastla. Aga lõualuud ei jaksanud seda pureda peeneks.

Korraga lõi ta ninna midagi, mis oli wäga magus. Justkui lootus asus ta hinge, mis selle muutis äkitselt rõõmsaks ja õndsaks. Tundes magusat toiduhaisu

tõmbas ta seda tugewasti kopsu, püüdes sellega ennast toita ja kosutada.

Magus hais tuli toast.

Koer tõusis üles ja astudes toaukse ette, surus ta oma niiske nina tugewasti uksepaku wastu.

Hirmsaks, otse hullukstegewaks muutus söögiisu ja lükates ninaga tugewasti, andis uks kulunud lingist järele ja läks lahti.

Soojus ja magus toidulõhn pahwatasid koerale wastu nägu.

Ta ei saanud aru, kust see magus hais tuleb, sest kogu õhk oli sellega täidetud nii tihedalt, et ta uskus wõiwat ahmida kõhu õhust täis. Wiimaks selgus, et pada supiga oli jäetud sinnasamasse lee lähedale.

Lükates wõimalikult ettewaatlikult kaane kõrwale, surus koer nina parasleigesse suppi. Ta katsus esmalt tasa lõmpsida, nii tasa kui iganes lubas nälg. Peagi kaotas koer enese üle igasuguse walitsemisewõimu, ja tühi, magaw ja kottpime talutuba helkis wastu aplast lõmpsimisest.

Tundes nina puutuwat paja põhja jäi ta korraks seisatama. Aga lahkuda ei raatsinud, sest weel mahtus kerre. Uuesti ahmis ta aplalt, nii et ta kere wenis jämedaks nagu täistopitud jahukott. Tõstes pead ja ajades keha sirgeks, tundus kõhus pigistawat walu. Wiimaks ahmis ta weel paja põhjast midagi suhu, läks pikkamisi wälja ja mattis selle kuhugi aia ääre hange alla.

Magama heites ei tunnud Sulli külma ja ta wajus peagi ilusate unenägude walda.

See juhtumine tõi koera ellu pöörde. Ta hiilis lahtisest uksest nuumsea lauta, tõrjus selle terawate hammastega ähwardades künalt eemale ja

sõi ta toidu ära. Teinekord hiilis ta talu kambri ja nähwas leiwatüki laualt wõi paistekoogi leelõukalt. Oma tegudega jäi ta täiesti rahule, selle juures andes enesele õigust wõtmiseks, kust aga iganes wõimalik.

Nõndawiisi hoolitsedes enese eest jõudis ta soetada õige rahuloldawa seisukorra. Külm kirdetuul ei tundunud nüüdsel ajal enam ka mitte nii wäga lõikawana, ja nuumsiga ei awaldanud ka suuremat wastupanu, sest selle oli ta alla heitnud oma terawate hammastega.

Ometi wõis ta märgata, et inimesed peawad teda terawalt silmis. Aga olles hiilimisel üliettewaatlik, ei saadud teda kusagilt tabada. Et igasuguste ootamatuste eest hoida kõrwale, pidas ta palju mõistlikumaks, ka inimesele mitte siis ligi anda, kui see teda meelitas.

See oli ühel õhtul õige hilja, kui ta hiilis lauta. Seal tõmmati äkitselt uks kinni ja ruumis tundus wastikut inimesehaisu.

Laternas olew lamp süüdati põlema, ja nüüd nägi koer peremehe seiswat keset lauta, käes tugew wemmal. Ta silmist wälkus wihaleek, mis heledamalt säras kui lambi tuli.

Kohe kargas Sulli üle aia, aga ta wäljapääsemise katse et läinud korda. Uks oli kinni.

Nüüd hakkas tale sadama hoope wihaste wandumise- ja kirumisesõnade saatel. Sulli kisendas, ulus, hüppas kõrgele seinale. Wiimaks jooksis ta hullumeelse jõuga wastu ust. Selle pihastanud sagarad andsid järele ja ta langes mürinal maha.

Kaewu äärelt hangelt nägi ta inimest, kes lauda juurest ära minnes weel toa juures seisatama jäi, ümber pööras ja wihaselt wandudes hüüdis: „Koeranaru — küllap saan suga juba toime!“

Sulli katsus selle loo üle sügawasti järele mõtelda, aga koeramõistus ei suuda tungida sugugi sügawale asja sissu. Miks lihaw ja laisk siga saab paksu jahuputru, kuna koer jäetakse hoopis ilma, seda oskaks wahest iga laps ära seletada, aga koer ei saa sellest aru. Sellepoolest oli ta hommikul niisama tark kui õhtulgi, ainult selle wahega, et tal oli tühja pea kõrwal weel tühjem kõht.

Järgmisel päewal õhkus igaühe waatest tale wastu waen. Isegi wäikene peremehe poeg, kes teda oli tihti silitanud, tale wahest surunud pulga põigiti hammaste wahele, winnis teda lahtiste jäätükkidega.

Selle sõpruse kaotamisest tundis koer suurt kahju.

Argselt käis ta järgmisel öösel lauda ust katsumas, olgugi, et ta sinna sisse ei oleks julenud minnagi. Pea selgus, et seks ei ole mingit lootustki. Puupöör, mida ennemalt käpaga wõis lahti tõmmata, oli eest ära wõetud ja selle asemele pandud tugew haak, mida koer oma mõistusega ei osanud päästa walla.

Olles nõnda mitu ööd-päewa söömata läks nälg wiimaks nii kangeks, et Sulli walu mõjul kaeblikult ja haledasti hangel ulus.

Aga ka sellest ei olnud kasu. Tulles toa eest läbi kuulis ta ainult oma nüridate küünte krabisemist kõwal jääl ja tühjade soolte korisemist kõhus.

Weel tegi ta meeleheitlise katse, sest tõepoolest teeb nälg wiimaks koeragi südiks ja julgeks. Tundes toast tulewat toidulõhna, kargas ta ukse peale, ja otsekui pooleldi inimese mõistusega wajutades lingi peale käpaga, see andis järele ja uks awanes.

Warsti otsis ta paja üles ja lükates ninaga kaane kõrwale langes see kolinal. Seda ei oleks

ta mitte pidanud tegema. Aga julgus, mis nälg kaasa toob, ei ole suur asi, sest ta on meeleheitmisega ja suure ettewaatamatusega lähedalt sugulane.

Ta wajutas oma jääkülma nina suppi, aga enne kui ta paarile korrale jõudis ahmida, löödi tale pimedast jalaga hoop. Waewalt jõudis ta ukse wahele hüpata, kui see suure jõuga kinni suruti, nii et koera kere jäi piida ja ukse terawate kantide wahele.

Teda rõhuti niiwõrd tugewasti, et tundus katkewat keskelt. Selle juures tambiti teda jalgega

Peale lahtirabelemist wankus Sulli wigaselt eemale. Kehas olid wist kondid murtud puruks ja pikka tokerdanud karwa mööda tilkus soe weri.

Koer heitus hangele ja noolis weriseid haawu.

Aga niipalju kui koer ka oma elujärje parandamise üle järele mõtles, ei suutnud ta ometi midagi wälja mõtelda, millest oleks wõinud kasu loota. Ei ole ka imegi. Kuidas siis koer siin oleks wõinudki leida midagi reaalset, sest on ju selleks otsinud abinõusid niisugused pead, mis on koerte peadest ikkagi palju targemad.

Ka need pead ei ole suutnud midagi wälja mõtelda ja istuwad edasi ja hõõruwad salwiga neid kohti, mis tilguwad werd.

Aga seal sündis hommikul midagi, mis tale näitas alguses haruldase mõistatusena, kuid mille põhjustest ta siiski arwas aru saawat.

Sulane tuli toast kandes kappa ja hüüdes koera sõbraliku häälega, sealjuures patsutades käega püksireie wastu.

Kuuldes seda tooni, ei uskunud koer oma kõrwu, nähes neid liigutusi, ei uskunud koer oma silmi.

Ta teadis seda küll, et see sulane oli tema wastu taoti sõbralik, aga mis tal seal kappas nüüd hommikul pidi olema, seda ei wõinud ta aimatagi.

Kuid wiimased sündmused olid temalt rööwinud igasuguse usalduse, usalduse ka selle wastu, kes ei olnud annud selleks põhjust.

Sirutades keha ettepoole pikali, astus ta lähemale. Kappas olid toredasti lõhnawad jämeda leiwa tükid.

Oi, see oli meelitaw, otse hulluksajawalt meelitaw.

Kui sulane kapa maha pani ja ise eemale astus, ei suutnud koer wastu pidada ja ilma et oleks häbenenud nälga, asus ta kapa kallale ahnesti õgima.

Äkitselt haaras tugew käsi Sulli turjast kinni ja lähemal silmapilgul jooksis peenike silmus ümber kaela kokku. Nüüd tulid toast peremees, perenaine, teenijatüdruk ja lapsedki, ja peremees ütles näidates käega:

„Sinnasamasse wahtraoksa." — —

Hommikul läksid külainimesed weskile, metsa wõi heinu tooma, ja kui nad koera oksas nägid kõlkumas, laususid:

„Ta on kollase koera üles poonud. Noh, see oli küll mõistlik tegu, sest ega seda jõudnud keegi täita."

Ja tuul tiirutas koera sorguwajunud hända.

—∘O∘—

Wana püss.

Wana püss.

See lasus juba mitu aastat kogu ümbruse peal raske needmisena. Kui sügisel ööd pikaks ja pimedaks läksid, kui päewalgi kogu ilm mässus halli, raskelt läbipaistwasse uttu, kui teed poriseks muutis alaliselt sadaw tihe wihm ja kõik jäljed üle ujutas, siis tekkisid sagedased wargused. Inimesed ostsid aitadele uued tugewad lukud, peeti suured õuekoerad ja joosti iga kahtlustäratawat kahku kuuldes wälja waatama, aga wargusi tuli siiski ette. Kes seda jõuab üles lugeda, mis ära wiidi; seal wõis olla toiduaineid, riidekangaid, sepatööriistu. Aga seda jõudis ikkagi ära kannatada, kui oleks jäetud rahule hobused.

Aga just hobusewargus andis siinsele ümbrusele omalaadilise kuulsuse, sest ei jõudnud looma wainul waraste eest kaitseda ei tugew kett ega tallis rautatud uksed.

Aeti jälgi taga, tehti protokoll, aga igakord jäi loom kadunuks. Wahest wõis jälgi mööda minna kuni nõmmiku serwal olewa talitaja kohani. Aga sealt jooksis teise kihelkonda wiiw tee mööda kõwa karet, käis palust läbi, ja iseenesestki mõista, et nüüd käest kadusid igasugused jäljed.

Kõige rohkem kurwastasid need inetud lood talitajat, kellele inimesed läksid kaebama oma häda.

Tema walwas walla hea käekäigu järele, temale tunnistati usaldust kolmandat puhku ametisse walimisega, ja tema nägi wististi ka kõige rohkem waewa selle nurjatuse wastu wõitlemises.

Kui ta küll ei suutnud warastatud asju kätte tuua, andis ta ometi neile, kes üsna waesed olid, oma poolt weidi toetust, ja eks see olnud ka midagi.

Wõib olla, et sellel armastusel weel suurem tähendus oli kui andel.

Olgugi et otsimine siiamaale weel ühtki hobust kätte ei toonud, tehti sellega igakord ikka uuesti katset. Õnnetu astus talitaja poole ja jutustas kõik ära wäga peenelt ja karwapealselt, kuidas see lugu oli sündinud.

„Kas teate, päris häbi teiste inimeste ees," kõneles talitaja. „Ma olen siia-sinna mõtelnud, olen katsunud peenelt ja ettewaatlikult järele kuulata, aga tõepoolest, midagi ei tule sellest wälja. Ah teie arwate siis kindlasti, et seegi kord hobune on siia poole toodud?"

„See on küll nõnda. Tal oli ühel jalal murdunud raud. Jälgi wõis selgesti tunda. Seljandiku liiwasel teel olid need nähtawad. Nõmmikule jõudes kadusid jäljed."

„Wõib olla, läks Lõpa küla poole?"

„Aga siinpool teeharu olid ühes kohas jäljed näha."

„Wõi nii? Imelik! Siit läheb tee Wiiratsisse. Aga üsna meie wälja tagant läbi. Kas seal ka jälgi oli?"

„Ei. Seal on kõwa kare. Sinna ei jää mingit jälge järele. Edasi tuleb männik, ka sealt ei saa aru."

Talitaja jäi sügawasti mõtlema.

„See on imelik, kaob kui maa alla. Aga hea küll, ma teen mis wõimalik. Aga sul on ometi jänu? Meil on wärske õlu.“

Wärske, kobrutaw õlu ja troost mõjusid niikaugele, et inimese nukker tuju nõdrenes ja julgustamise läbi lootus südames wõimsalt tõstis pead. Lahkudes surus see tubli mees weel südamlikult kätt, waatas aineti silma ja ütles:

„Sa said suure kahju?“

„Taewas — ma ei tea, mis peale hakata. Jõudu ei jatku uue hobuse ostmiseks ja ühega ma kuidagi läbi ei saa.“

Siis pistis ta käe tasku, wõttis sealt rahakoti ja wiierublalist hädalisele pihku surudes lausus ta:

„See ei ole ju suur abi, aga jatkub weidike otsimise kuludeks.“

Ja see headus ja südamlikus mõjusid nii, nagu ei olekski hobust warastatud.

Pärast otsiti, aeti taga ja lõpuks tehti ülemuse jaoks protokoll. Wiimane luges selle läbi, wihastas ja wiskas siis südametäiega teiste hulka, kuhu ta ka jäigi.

Metstaguse külast kolm wersta eemal, seal kus seljandik kangekaelselt sohu tungib, oli Wõhma Jaagu wabadikumaja.

Juba Jaagu isa oli siin oma eluaja üles kaapinud rebaseliiwa kanarpiku alt, poeg oli seda jatkanud, aga pisukene oli siiski see samm, mis oli suudetud astuda selle pika aja wältel. Seesama wilets eluhoone, mis kiiremalt oskas ära laguneda kui teda jõuti parandada, ja need põllulapikesed kiwikangrute wahel, olid wisad wenima laiemaks ja pikemaks. Kewadet algas Jaak ikka uue usu ja

lootusega, aga kui päike Jaanipäewa ümber paar nädalat kuumasti paistis, siis korjas Jaak oma põldudelt harwu kõrsi mõningate kergete teradega. Ainuit üks aeg oli Wõhma ümber uhke ja ilus, nimelt hilissügisel, kui kanarpik seisis üleni roosais õites; kuid ka see ei suutnud kuigi palju lepitada.

Pisukeses wiletsas majas elas Jaak oma naise ja kolme lapsega. Loomadeks oli neil lahja hobune, kes palju aastaid Jaaguga ühes oli otsinud kiwikangrute wahelt peatoidust, siis weel pika karwaga lehm, mõned karmi willaga lambad ja koera-klutt.

Oma leib lõppes harilikult jõuluks. Kuni uudseni pidi lahja hobune perekonda oma weoga aitama ja peale selle weel koha rendi ära maksma. Ja kewadel seemendamiseajal tõotas Jaak hobusele talweks kaeru, — jäi aga igakord sõnamurdjaks. Ta pani hommikul kahlu sooheinu sõime ja pihuga soola weekünasse, ja sellega pidi loom leppima.

Ta leppiski ja hirnatas weel hommikuti peremehele wastu, kui see tuli teda söötma.

See oli hilja sügisel, kui Jaak läks ühel hommikul toast reiale, siis ei kuulnud ta oma hobuse häält.

Jääkülm hoog käis saunamehe hingest läbi. Isegi jalgadest ähwardas kaduda jõud.

„Mis sa seal teed?“ hüüdis Jaak, aga tundis, kuidas hääl kadus tühjusesse.

Puhus tuulehoog. Uks pidi küll olema irwakili.

Jaak läks kohe tuppa tagasi, otsis ruttu wärisewate kätega lambi ja tikutoosi. Midagi ei julenud ta mõtelda. Tundus, kuidas otse wägise libiseb niisugusele kohale, mida ta rohkem kartis kui surma.

Aga tõe eest ei ole pääsemist. Peagi nägi Jaak, et hobusease oli tühi, reialtse uks lahti ja ühes ka kadunud uued hobuseriistad. Wiimaste peale oli ta kulutanud pea oma terwe waranduse.

Tõde ei osanud Jaak esiotsa kuidagi pidada tõeks. Kuidas wõis see olla, et temal seda hobust enam ei ole? Kus ta siis on? Alles siis, kui ta mõistus suutis selgeks teha, et tal tõeste enam hobust ei ole, langes mees külma küna peale ja nuttis kui laps. Tõepoolest ei tulnudki Jaagule see hädaohtlik seisukord meele, millesse ta nüüd langenud, waid ta leinas oma looma kui kadunud truud ja kõige paremat sõpra.

Alles pärastpoole tõusid küsimised: Mis teha? Mis ette wõtta? Kuidas elada?

Nende peale ei leidnud ta mingit wastust.

Jaak kaebas oma häda talitajale, palus teda niisuguste sõnadega, mis elus enne üle ta huulte ei olnud tulnud ja lubas niisuguseid heategusid, mida ei suuda täita ka kümme korda jõukamad mehed.

Ausat meest liigutas waese mehe häda. Ta lubas kõik teha, mis iganes seisab inimese wõimuses. Lahkudes pani ta õnnetule seitse haljast hõberubla pihku, mis Jaagule oli terwe warandus.

Ja uuesti lõi leegitsema lootus waese mehe südames, sest osawõtmine on ta kõige parem elluärataja.

Otsiti — otsiti, ja haruldast wisadust ja süüdidust awaldas talitaja selle juures. Ka sellelgi puhul ei toonud otsimine teistsuguseid tagajärgi kui harilikult.

Alles hilja peale, kui juba wärsket lund sadas ja kütid jäneseid taga ajasid, leiti õige talitaja koha lähedalt hobusekere. Koerad ja waresed olid liha

luielt peatselt ära kitkunud, aga siiski wõis aru saada, et tal oli nahk seljast nülitud.

Jaak arwas ära tundwat selles pooleldi äranäritud luukeres oma looma.

Raipe juures seistes ja rusikas kätt üles tõstes hüüdis Jaak niiwõrt waljusti, et isegi saaki walwaw wares noore männa ladwalt lendu tõusis:

„Aga sinule saatanale tasutakse see kätte. Usu aga seda!“

„Ma mäletan selgesti seda ööd,“ ütles talitaja. „Meie koerad haukusid meeletult. Siis nad lõid küll looma maha. Kui kahju, et ma ei läinud waatama. Tingimata oleksin kurjategijad tabanud.“

Aga jumal teeb ka meie ajal imet. Waene mees elas oma perega kewadeni ja sugugi mitte halwemine kui iga aasta. Ta häda leidis osawõtlikke südameid. Ja kui kätte jõudis kewadine laatadeaeg, tehti Jaagule wõimalikuks osta koguni uut hobust.

Waesed inimesed on omale loonud rasketel päewadel wanasõna: Õnnetus toob õnne maija. Ja Jaagu juures näiski nagu õigust olewat sellel sõnal.

Uue hobusega harjus saunik peagi. Loom oli küll uus, aga omadused pea endised. Peale selle oli suwi niiwõrt wiljarikas, nagu Jaak seda oma elus ei mäletanud. Ka kaswatas wõhmas otse kangekaelselt rohtu, nõnda et loom ennast ümmarguseks sõi ja Jaak teda uhkusetundel silitas.

See oli järgmisel sügisel, kui Jaak linnast tuli ja jõudes Kirewere kõrtsi ette waba kohta waatas, kuhu looma köita lasingu külge. Need olid teised Metstaguse mehed, kes seal olid heitnud oma hobus-

tele kessid ette. Serwa peal oli talitaja kõrge kimmel ühes tugewa raudassidega wankriga.

„Oi Jaak — sa sõidad just kui mõisnik," tähendas üks meestest. „Kahju ei toonud see hobusewargus sulle tõepoolest mitte."

Jaak naeratas, sest teiste kiitus tegi tale headmeelt.

„See on ju päris hea hobune, kaelgi teisel õige kenus" tähendas talitaja astudes juure ja patsudades hobuse kaela. „Näe, teine mitte soegi, ja ometi tulid hea sõiduga."

Selle hea inimese tähelpanek walas Jaagu heameele ääreni Ta kiitis nüüd pikalt oma hobust, ta jalgade kiirust, wastupidawust ja head söögi-isu.

„Sa said ta ise kuuekümne rublaga," tähendas Matu peremees, keda peeti heaks hobusetundjaks. „Kui tale weel weidi kaeru annad, harjaga weidi külgi laanid, tõeste üheksatkümment ei keela keegi. Wõib olla, et ka sadagi saad, kui juhtuwad hinnad kõrged."

Jaak hoidus kõrtsi akna alla, kust ta wahete-wahel silmas oma hobust. Seal nägi ta äkitselt, et talitaja hobune oli ajanud omale sedelga turjale misläbi rangid surusid rõhuwalt kaela peale.

Nii on loomal wäga halb.

Sõnalausumata läks Jaak kõrtsist wälja korda seadma hobuseriistu.

Waewalt oli ta sedelgat puutunud, kui mehe kätesse äkitselt kargas nagu kramp. Ta ei saanud sõrmi sedelgawöö küljest lahti.

See oli ju tema sedelgawöö. See oli ka tema sedelgas. Olgugi et teda pealt muudetud, tundis ta selle siiski ära.

Olgugi see sedelgas, aga wöö juures ei olnud mingisugune eksimine wõimalik. Selle wöö oli ta

naine pruutpõlwes ise kudunud mõõgaga põlwil ja sellesse löönud wanad kirjad. Otse oma eluaja olid nad seda wööd hoidnud, aga mullu sügisel pani ta selle sedelgawööks.

Eks ta olnud ka sealgi wäga heas kohas.

Nüüd oli ta küll nahkwöö alla õmmeldud, aga pahempidi pöördunult paistsid kirjad eemalt silma.

Jaak seisis nõutult. Kes oleks tale wõinud ütelda, mis teha? See on tema sedelgas. Aga kust sai see talitaja hobuse selga?

Seal hakkas midagi imbuma ta hinge. Otse uhaweena täitis mürk teda. Aimamine hargnes lõnghaawalt ja lõpuks jõudis ta ikka kindlamine ja kindlamine jalaga kindlale pinnale.

Talitaja warastaski hobuse ära.

See oli julge, otse meeletu mõte, aga ei lahkunud kuidagi hingest. Jaak katsus selle mõtte eest esiotsa põigelda, aga see ajas teda taga marukoerana.

Jaak läks kõrtsi, aga ta oli sõnakehw.

Ta waatas talitaja otsa. Olles suures lugupidamises seletas see teistele seadusest ja asjadest, millest küll paljudel aimu ei olnud. Sealjuures juhtis ta selle peale tähelepanu, kuidas tema kogu oma aja ja tööjõu peab ohwerdama teiste kasuks. Ise ta sellest mingit kasu ei saa, sest pisikest talitajapalka ei maksa siin üleüldse arwesse wõttagi.

Mis oleks wiga oma tööd teha ja kohta pidada.

Aga peab ometi ka niisuguseid olema, kes endid teiste heaks kulutawad ja ohwerdawad.

Jaak waatas teda kõrwalt aineti.

„Ei — see mees ei ole," sosistas ta iseenesele. „Parem küsin kust ta selle sedelga sai. Ostis muidugi. Nii wõiks saada warga jälgile."

Nii mitu korda kui Jaak tahtis küsida, tundus nagu oleks keegi pannud käe ta suu peale sosistades ühtlasi kõrwadesse: tema on su hobuse waras.

Ja Jaak ei küsinud.

Kodusõidul jäi Jaak kõige järele, waatas taewa poole ja mõtles:

„Ah tema oligi see, kes mu hobuse warastas. Tema oligi see. Aga ei, tema ei ole mitte waras. Kuidas ta wõttis mu kurbusest osa ja andis isegi raha. Ei, tema ei ole mitte waras."

Aga seal nägi Jaak ikka uuesti oma sedelgat talitaja hobuse seljas, ja uuesti algas ta mõttekäik tallama wana teed. Painajalikult rudjusid mõtted, ta ei pääsenud nende käest ja need käisid ühtejärge ikka wanu radu.

Aegamööda hakkasid mõtted ikka rohkem koonduma ühe punkti ümber. Ta hakkas uskuma, et talitaja see on kes hobused ära warastab, olgugi et ta pidas need mõtted kohutawaks ja patuseks, püüdis neid enesest kõrwalegi tõrjuda. Kuid see tume aimamine lasus nagu udu ta mõistuse ümber, mis teda piiras igast küljest.

Kui külamehed ta hobust waatasid, siis lausus keegi: „Sa söödad ta õige ümmarguseks. Waata aga, et teda ühel ööl ära ei warastata."

Ettekujutus ajas saunamehe nii suure ärewusse, et ta ohje liigutas, tahtes teada, kas on hobune alles ees.

See wõis täide minna, sest ka talitaja kuulis seda pealt. Wäga wõimalik, et tal ei ole enam ühel hommikul hobust. Wahest warastakse see juba tulewal nädalal, wõib olla juba homme, tunahomme.

Ta ei saanud magada. Kuuldes kõige wähemat kahku, kiusas teda taga mõte, et see ongi hobuse waras.

Uneta ööd mõjusid erutawalt, ja isegi päewal ei olnud ta enam kindel.

Ööd läksid pikemaks.

Pimeda kamul ruttas ta wälja, waatas hoolega ringi, kas ei ole aga kusagil märgata midagi kahtlast. Nähes et hobune koplis rahuliselt sööb, jäi ta uksepiida ääre seisma ja kuulatas tundidekaupa.

Alles siis läks ta tuppa, kui ilmus taewa kaarele koiwalu.

Mis sa teed kahe palja käega. Ta wõib su silma all looma ära wiia, kaitseda sa ei suuda. Peab mingisugune abinõu olema.

Kambri seinal rippus wana püss. See oli õieti Jaagu isa tulelukuga püss, kuna Jaak ta noorelt laskis ümber teha tongipüssiks. Sel ajal huwitas teda omajagu ka jaht. Aga warsti sai Jaagu himu sellest täis ja ta wiskas püssi warna, kus ta rippus aastakümneid puutumatult. Ämblikud elasid roostetanud torus ja ajajooksul oli ära pihastanud ka kanderihmgi.

Ühel päewal wõttis jaak püssi seinalt ja hakkas teda korda seadma. Roostetanud lukku määris ta searaswaga, kinniummistanud tsilindriaugu urgitses lahti naaskliga ja pühkis seest ära ämblikuwõrgud takutopiga.

Endisest ajast oli tal weel rohtu sarwes, ja kui ta weel kuus jämedat kuult rauda pani, tundis, kuidas südamesse asus imelik julgus ja rahu.

Õhtul ei läbenud Jaak süüagi, sest ööd olid pimedad. Ta lebas küliti sarapuupõõsa ääres, püss pikuti rinna ees ja waatas aineti hobust. Korrakski ei lasknud ta silmi kinni, ja kui tal esiotsa, kui öösine walwamine harjumata, tukk kord peale tuligi, ärkas mees ehmatades ja otsis silmadega kohe hobust.

Öösel kahkwel ja päewal ülewal. See mõjus Jaagu peale kurnawalt. Ta kolkus, nii et enam tööd ei suutnud teha. Päewal jäi ta wahest püstijalu tukastama.

Kui õhtu tuli ja pimedikuks läks, ruttas Jaak wälja heinamaale, kuhu hobuse laskis ööseks hädalale. Ja nüüd walwas ta siin sellesama wisadusega, ärksusega nagu oleks alles õitsel esimest ööd.

Nii läks mööda juba üle kolme nädala.

See oli ühel sügisel õhtul. Ilm oli rõske, haudus lõunast saati wihma. Taewast katsid paksud mustad pilwed ja pimeda kamul hakkaski udutama. Peagi langes niisugune pimedus mustale maapinnale, et inimene ennast enese käest kaotas. Eemal kohises mets ja tihti lipendas puuküljest lahtikukkund kolletanud leht õhus nagu nahkhiir.

Jaak oli ärksalt walwel. Hobune teadis peremehe sealolekut ja nagu tundes igawust wõi kartust pimedas, hoidus loom inimese lähedale. Waewalt suutis Jaak silmata ta mustawat kogu, aga tugew ja järsk lühikese rohu hammustamine kuuldus selgesti.

Oli wististi pooleöö aeg. Une-rämastus tikkus ime wisadusega. Paarile korrale oligi ta ärganud suure jahmatusega tukastusest.

Rõõm mõjus kosutawalt, elustawalt, kui Jaak looma kuulis lähedal sööwat. Ei kuuldunud mingit muud kahku.

Kas see oli unes? Tõepoolet hobune seisis kümmekond sammu eemal ja hirnatas. Jaak tõusis istukile ja haaaras püssi põlwile. Seal oli keegi. Läbi pimeduse paistis loomale lähenew kuju. Midagi hirmust surus Jaagu südant, sellesse pisteti teraw nuga, armutalt, walusalt, halastamatalt.

„See on waras."

Kuju hiilis ettewaatlikult loomale lähemale, ja nüüd nägi Jaak sedagi, kuidas ta wälja sirutas käe ja meelitades kutsus looma.

Jaak tõstis püssi põlwile. Ta käed wärisesid. Ta palus jumalalt abi, et see teda aitaks sihtida. Mitmele korrale tahtis ta trikli peale wajutada, aga ikka jättis ta järele arwates, et küllalt õigesti ei sihi ja laeng wõib minna mööda.

Hobune ei annud wõõrale kätte. Loom aimas oma peremeest, pööris ta juure ja astus pikkamisi Jaagu eest läbi teisele poole. Suksutades ruttas tume kuju järele. Waljasterauad kõlisesid. Nüüd oli ta Jaagu ees, waewalt wiis sammu, wõib olla kolm sammu, wõib olla üksainus samm.

Jaak sihtis. Wõttes kogu oma jõudu selleks kokku, et ei wäriseks käed. Nüüd — nüüd, ja kohutaw pauk lajatas ööpimeduses.

Silmade ees oli pilkane. Jaak oli nagu joobnud. Inimene oli kadunud, hobune oli kadunud. Pikkamisi ärkas ta unest ja astus edasi mõned sammud. Komistades mingi pehme asja peale pidi ta kukkuma. Ruttu otsis ta taskust tikutoosi ja tõmbas tule üles. Aga pimedusega harjunud silmad ei seletanud ruttu. Ta tõmbas põlema weel teise tiku. See oli mingisugune riietetomp: weri, jalad, käed, ka pea.

Tikk kustus.

Jaak jäi kuulatama. Hobuse üksikud suutäiewõtmised kuuldusid teinepoolt aia äärest. Õhus tundus püssirohusuitsu.